

Handläggare: Christina Höglom
Telefon: 08 508 25 606

Till
Socialnämnden

Yttrande över remiss om samlad strategi för att begränsa smittspridning bland intravenösa missbrukare. Förslag på samarbete med en ansökan till Socialstyrelsen om inrättande av en verksamhet med sprutbyte

Erbjudande till Stockholms läns landsting att Stockholm ska vara försökskommun gällande sprututbyte

Skrivelse (Dnr 3.2-0392/2010) från Lena Kling och Vladan Boskovic (fp)

(3 bilagor)

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner tjänsteutlåtandet som svar på remissen.
2. Skrivelsen från Lena Kling och Vladan Boskovic (fp) om ”Erbjudande till Stockholms läns landsting att Stockholm ska vara försökskommun gällande sprutbyte” anses härmed besvarad.

Gillis Hammar
Förvaltningschef

Fredrik Jurdell
Avdelningschef

Sammanfattning

2010-06-21 fattade landstingsfullmäktige beslut om att uppdra åt hälso- och sjukvårdsnämnden att starta en försöksverksamhet med ett sprutbytesprogram och att ansöka hos Socialstyrelsen om tillstånd att inrätta en försöksverksamhet under fyra år. Hälso- och sjukvårdsnämndens förvaltning har därefter inbjudit Stockholms stad att delta i ett projekt för att starta en sådan försöksverksamhet och bereda en ansökan till Socialstyrelsen. I tjänsteutlåtandet yttrar sig förvaltningen över kommunstyrelsens remiss med ett antal frågeställningar som önskas bli belysta innan Stockholms stad tar ställning till frågan om att delta i ett sprutbytesprojekt. Förvaltningen anser att många av dessa frågeställningar är belysta i den utredning som staden och kommunförbundet Stockholms län deltagit i och som föregått landstingets beslut. Tjänsteutlåtandet besvarar också skrivelsen från Lena Kling och Vladan Bosovic (fp) om att Stockholms stad ska erbjuda Stockholms läns landsting att Stockholm att vara försökskommun för sprutbytesverksamhet.

Bakgrund

2010-06-21 fattade landstingsfullmäktige bl.a. beslut om att uppdra åt hälso- och sjukvårdsnämnden att starta en försöksverksamhet med ett sprutbytesprogram på en plats under fyra år och att utarbeta riktlinjer med utgångspunkt från gällande lag och föreskrifter, att genomföra en vetenskaplig utvärdering parallellt med försöksverksamheten och att ansöka hos Socialstyrelsen om tillstånd att inrätta en försöksverksamhet med sprutbyte. Hälso- och sjukvårdsnämndens förvaltning har därefter inbjudit Stockholms stad att delta i ett projekt för att starta en försöksverksamhet med ett sprutbytesprogram och bereda en ansökan till Socialstyrelsen.

Beslutet föregicks av en utredning som genomfördes på uppdrag av Stockholms läns landsting i samarbete med Stockholms stad och Kommunförbundet Stockholms län. Stockholms stad representerades i utredningen av staben inom socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens avdelning för stadsövergripande frågor. Syftet med utredningen var att ta fram underlag för belysning av frågan om sprutbyten som en smittskyddsåtgärd samt en analys av vilka andra åtgärder som är effektiva för att begränsa smittspridning.

Ett samlat förslag från utredningsarbetet redovisades i slutrapporten ”Åtgärder för att minska smittspridning. Sprutbyten och andra smittskyddsåtgärder” (Procyon-Capire slutrapport 2009-12-01). I rapporten anges ett antal krav och förutsättningar som måste infrias för att sprutbytesprogram ska kunna startas i Stockholm. Socialstyrelsens föreskrifter måste uppfyllas vilket innebär krav på:

- Samarbete mellan landstinget och Stockholms stad
- Samråd med övriga kommuner i Stockholms län
- Involvering av infektionssjukvården och/eller beroendevården
- Systematisk information till besökarna
- Erbjudande om både vård och sociala tjänster
- Erbjudande om vaccinationer mot bl.a. hepatit B
- Rådgivning och provtagning
- Motivationsarbete för att upphöra med missbruk

Utredningen anser därutöver att följande viktiga krav bör ligga till grund för sprutbytesverksamhet:

- *Tydliga mål* sätts upp för försöksverksamheten, förslagsvis:
  - Minskad spridning av HIV bland injektionsnarkomaner
  - Minskad riskbeteende bland injektionsnarkomaner
  - Kontakt med fler injektionsnarkomaner som förut inte varit kända
  - Motivera fler injektionsnarkomaner att påbörja substitutionsbehandling eller annan behandling
- *Vetenskaplig utvärdering* där utvärderingsparametrar fastställs innan försöksverksamheten startar. KI och andra relevanta institutioner kan med fördel involveras.
  - Målen för försöksverksamheten utvärderas
  - Även andra frågor utvärderas, som kriminalitet i anslutning till lokalen samt polisens och kriminalvårdens syn på verksamheten
  - Antalet sprutor och nålar som lämnas ut och återlämnas
- Samarbete med *frivilligorganisationer och andra aktörer* behöver utvecklas för att få en väl fungerande verksamhet. Det gäller bl. a ett bra samarbete med den lågtröskelverksamhet som bedrivs av flera frivilligorganisationer.
- *20-årsgräns* för att få byta sprutor liksom begränsad tilldelning per byte. Detta är för övrigt fastställt i lagstiftningen.

I rapporten anges vidare att sprututbyte organisatoriskt bör kopplas till en infektionsklinik och/eller en beroendeklinik med för verksamheten avsedd kompetens och att ett sprutbytesprogram på försök är ett *komplement* till den reguljära verksamheten inom socialtjänsten, beroendevården och smittskyddet. Ett brett utbud av hälso- och sjukvård och sociala tjänster behövs och därutöver framförs att närhet till miljöer där missbrukarna rör sig är en viktig förutsättning för att verksamheten ska bli framgångsrik. Det långsiktiga målet med verksamheten bör enligt utredningen vara att motivera den enskilde till ett liv utan narkotika.

Ärendet

Ärendet avser svar på remiss från Kommunstyrelsen om ”Samlad strategi för att begränsa smittspridning bland intravenösa missbrukare. Förslag på samarbete med en ansökan till Socialstyrelsen om tillstånd att inrätta en försöksverksamhet med sprutbyte”. Remissen har skickats till socialförvaltningen och samtliga stadsdelsförvaltningar.

Ärendet avser också att besvara skrivelse från Lena Kling och Vladan Boscovic (fp) om att socialförvaltningen bör uppdras att ta kontakt med Stockholms läns landsting för att erbjuda samarbete och etablera Stockholm som försökskommun för ett sprutbytesprogram.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts vid socialförvaltningens avdelning för stadsövergripande sociala frågor.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Kommunstyrelsen har angett ett antal frågeställningar som man anser behöver belysas innan Stockholms stad tar ställning till frågan om att delta i sprutbytesprojekt.

Förvaltningen anser att många av dessa frågeställningar är belysta i den tidigare presenterade utredningen. I utredningen framgår klart att sprutbytesverksamhet ska ses som ett komplement till den reguljära verksamheten inom socialtjänsten, beroendevården och smittskyddet. När det gäller ställningstaganden utifrån smittskyddssynpunkt, hur kraven på ökad rådgivning och provtagning samt regelbunden testning/ vaccinationer ska hanteras, är detta frågor som främst ligger inom hälso- och sjukvårdens ansvarsområde. Stadens personal kommer inte att ansvara för testning, vaccinationer och provtagning. I Socialstyrelsens föreskrifter

fastställs att personer som deltar i sprutbytesverksamhet ska informeras om smittorisker och skydd mot smitta, risker med missbruk av droger och alkohol, erbjudas samtalskontakt och avgiftning, vård, behandling samt eftervård och stöd inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. I föreskrifterna anges vidare att en sprutbytesverksamhet ska ha en medicinskt ansvarig läkare, att personalen ska ha psykosocial kompetens, kunskap och erfarenhet av arbete med narkotikamissbrukare samt att verksamheten ska bemannas med läkare med specialistkompetens i infektionssjukdomar, socionomer, sjuksköterskor och barnmorskor. Därutöver ska finnas tillgång till läkare med specialistkompetens i psykiatri och erfarenhet av missbruks- och beroendefrågor eller annan relevant specialistkompetens. En sprutbytesverksamhet har framförallt fokus på smittskyddsfrågan vilket primärt är en uppgift för landstinget. Förvaltningen bedömer att huvudparten av kostnaderna kommer att belasta landstinget och framförallt infektionssjukvården.

Kommunens och hälso- och sjukvårdens ansvar för vård- och behandlingsinsatser för narkotikamissbrukare kvarstår som tidigare. Om en sprutbytesverksamhet leder till ökade vård- och behandlingskostnader är i dagsläget svårt att uttala sig om. Uppsökande och motiverande arbete är alltid oerhört angeläget för att nå och hjälpa narkotikamissbrukare till förändring av sin missbrukssituation. På vilket sätt och i vilken omfattning motivationsarbete kommer att utföras inom ramen för själva sprutbytesverksamheten är beroende av vilket uppdrag som ges. Förvaltningen håller med kommunstyrelsen om att aktiva insatser kan och ska ges till injicerande narkotikamissbrukare oavsett sprutbyte. Staden har sedan lång tid tillbaka ett väl utvecklat samarbete med landstinget i missbruks- och beroendefrågor. Samarbetet med kriminalvården samt klient- och frivilligorganisationer är också omfattande. Våren 2009 antog Stockholms stad det länsgemensamma dokumentet *"Policy för att förebygga och behandla missbruk och beroende. Samverkan mellan kommunerna och landstinget i Stockholms län"*. Syftet med policyn är att ge underlag för hur kommunerna och landstinget ska samverka för att tidigt upptäcka, förebygga och behandla skador av alkohol och narkotika. I dokumentet beskrivs även en utökad samverkan med kriminalvården.

Förvaltningen anser i likhet med utredningen att det är viktigt att ange tydliga mål för en försöksverksamhet med sprutbyte och att verksamheten utvärderas. Målen bör vara att:

- Minska spridningen av HIV och minskat riskbeteende bland injicerande narkomaner
- Etablera kontakt med fler icke tidigare kända injicerande narkomaner

- Motivera fler injicerande narkomaner att påbörja substitutionsbehandling eller annan behandling

En vetenskaplig utvärdering bör kopplas till verksamheten i enlighet med utredningens förslag. I förslaget anges att parametrar för utvärderingen ska fastställas innan start, att målen för verksamheten ska utvärderas liksom frågor om eventuell kriminalitet i anslutning till lokalen, polisens och kriminalvårdens syn på verksamheten samt antalet sprutor och nålar som lämnas ut och återlämnas. Förvaltningen anser att det ska finnas en fastställd plan för utvärderingen innan start och att även frågor om vilka personer verksamheten möter samt vad deltagandet i projektet leder till för deras del bör belysas i utvärderingen.

Kommunikation och information om sprutbytesverksamheten bör ske på samma sätt som vid starten av andra verksamheter inom området. Det finns sedan tidigare erfarenhet av att kommunicera med allmänhet/närboende kring t.ex. öppna verksamheter för hemlösa och missbrukare samt hur ev. klagomål kan hanteras. Samråd med övriga kommuner i länet behöver komma till stånd, vilket innebär att Kommunförbundet i Stockholms län (KSL) som deltagit i den tidigare utredningen bör involveras i frågan. Landstinget har länet som upptagningsområde, vilket innebär att verksamheten kommer att vara tillgänglig för personer folkbokförda i Stockholms län. Var i staden sprutbytesverksamheten ska förläggas går i dagsläget inte att bestämma. Detta bör bli en fråga att lösa för staden och landstinget gemensamt.

Att handha droger är i sig kriminellt och eventuell försäljning eller överlåtelse av droger i anslutning till sprutbytesverksamheten måste därför förhindras. Detta är ytterst en polisiär fråga.

Det finns inget i forskningen som säger att ett sprutbyte uppmuntrar fler att börja injicera eller försvårar möjligheten att sluta missbruka. Sprutbytesverksamheten vänder sig i första hand till en mycket marginaliserad grupp. Inget tyder på att nyrekryteringen av injektionsnarkomaner har ökat under senare år, snarare tvärt om. Förvaltningen anser dock att det är mycket angeläget att under den tid som ett sprutbytesförsök pågår löpande följa upp vilka målgrupper som vänder sig till verksamheten.

Landstingets förslag innebär en försöksverksamhet med sprutbyte på endast en plats. Förvaltningen anser att detta är att föredra då det gör det lättare att administrera, troligen kräver mindre personalresurser och gör att verksamheten är

lättare att överblicka och utvärdera. Att verksamheten blir en mötesplats för missbrukare går inte att hindra, oavsett om den genomförs på en eller flera platser i staden. I utredningen saknas en bedömning av hur många injicerande missbrukare som kan tänkas vara berörda av sprutbytesverksamheten och hur en verksamhet ska utformas utifrån omfattning, bemanning etc. Detta behöver utvecklas i samarbete mellan deltagande parter och regleras i avtal. Förvaltningen bedömer vidare att det i dagsläget inte går att uppskatta kostnaderna för sprutbytesverksamheten, men anser att detta måste beaktas i den fortsatta beredningen. Förvaltningen menar att det nog måste övervägas hur mottagningen/mottagningarna ska vara placerade för att tillgängligheten ska vara så god som möjligt. Beroende på de ställningstaganden som görs avseende placering och bemanning av mottagningarna kan kostnaderna komma att påverkas avsevärt.

Det finns lagfästa krav på en eventuell sprutbytesverksamhet som bl. a innebär en åldersgräns på 20 år. Socialstyrelsen har utifrån lagen fastställt föreskrifter om utbyte av sprutor och kanyler till personer som missbrukar narkotika, vilket bl.a. betyder att unga under 20 år inte kommer att beröras av ett sprutbytesprogram. De dokumentationsregler som gäller inom hälso- och sjukvården utifrån patientjournalagen gäller även för sprutbytesverksamhet. Detta innebär att formell anonymitet inte är möjlig. Det finns dock enligt förvaltningen anledning att överväga andra åtgärder för att stärka möjligheterna till anonymitet, t.ex. genom utformning av mottagning eller liknande.

Att arbeta uppsökande och motiverande bland unga i riskzon och unga med uttalade missbruksproblem är oerhört viktigt liksom att erbjuda lättillgängliga insatser. Här har Maria Ungdom en central uppgift, liksom stadsdelsförvaltningarnas ungdomsenheter och de gemensamma lokala beroendemottagningarna där socialtjänstens vuxen-/missbruksenheter och beroendevården samverkar.

Det HIV/Sti- preventiva arbetet är mycket betydelsefullt. Missbrukare och ungdomar är två av flera angelägna målgrupper för detta arbete. Staden har tagit fram en handlingsplan för HIV/Sti- prevention som syftar till att identifiera stadens ansvar och insatser för det hiv-preventiva arbetet, behovet av samordning med andra huvudmän samt att utgöra ett stöd för fördelning av det statliga bidraget till hiv-preventiva insatser. Planen kommer att behandlas i Kommunstyrelsen inom kort.

I en skrivelse från Lena Kling och Vladan Boscovic (fp) föreslås att Stockholms stad ska vara delaktig i ett försök med sprutbytesprogram och att socialförvaltningen bör uppdras att ta kontakt med Stockholms läns landsting för att erbjuda samarbete och etablera Stockholm som försökskommun. Som framgår av kommunstyrelsens remiss har landstinget redan kontaktat staden med inbjudan om att delta i ett projekt för att starta en försöksverksamhet och bereda ansökan till Socialstyrelsen. Frågan handläggs av kommunstyrelsen varför förvaltningen anser att skrivelsen är besvarad i och med detta tjänsteutlåtande.

Bilagor

1. Remiss om samlad strategi för att begränsa smittspridning bland intravenösa missbrukare. Förslag på samarbete med en ansökan till socialstyrelsen om inrättande av en försöksverksamhet med sprututbyte.
2. Frågeställningar sprutbyte
3. Erbjudande till Stockholms läns landsting att Stockholm ska vara försökskommun gällande sprutbyte” Skrivelsen från Lena Kling och Vladan Boscovic (fp)